

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Лиляна Михайлова Цонева
по конкурс за заемане на академичната длъжност ДОЦЕНТ
по професионално направление 2.1. Филология
(Славянски езици. Стилистика на руския език),
обявен в ДВ, брой 99/22.11.2024 г.

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ РД 38-683 от 13.12.2024 г. и решение на научното жури от 27.01.2025 г.

Представената за конкурса документация е пълна и оформена според изискванията. Процедурата напълно съответства на ЗРАСРБ и Правилника на СУ, уреждащ неговото прилагане.

В конкурса за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици. Стилистика на руския език), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“, единствен кандидат е **гл. ас. д-р Елена Игоревна Меснянкина**.

Е. Меснянкина е възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2002 г. е получила бакалавърска степен със специалност „Филолог, учител по руски език и литература и преводач“, а през 2005 г. е завършила магистратура в научната програма „Език. Култура. Превод“.

През периода 2010-2015 г. Е. Меснянкина е била докторант към Катедра „Руски език“ на Факултета по славянски филологии в СУ. Тя успешно защитава дисертация на тема „Стилистическая и социокультурная типология каламбуров в российской и болгарской прессе“ и придобива образователната и научна степен ДОКТОР по професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици. Стилистика на руския език).

Учебно-преподавателска работа

В Катедра „Руски език“ Е. Меснянкина работи отначало като хоноруван преподавател, а през 2020 г. е назначена на длъжност главен асистент.

Преди това е била хоноруван преподавател по руски език и в други университети – УНИБИТ и НБУ.

Според представената справка Е. Меснянкина има сериозна учебна заетост в катедрата: 600 аудиторни часа за 2021/2022 г., 525 часа за 2022/2023 г. и 429 часа за 2023/2024 г.

Освен големия брой часове, трябва да се отбележи и разнообразието на преподаваните дисциплини. В бакалавърската степен тя води лекции по стилистика на руския език, практически курс по руски език (от V до VIII

част), СИД „Езикът и стилът на Интернет“, практически руски език с чуждестранни студенти по програма „Еразъм“ и по обмен с Япония и др. В магистърската програма „Език. Култура. Превод“ води два курса лекции – по култура на речта и по стилистика на превода.

Е. Меснянкина активно работи върху повишаването на професионалната си квалификация, като участва в различни методически курсове и семинари за преподаватели по руски език – в Държавния институт по руски език „А.С. Пушкин“, в Московския държавен университет „М.В. Ломоносов“, в Московския държавен лингвистически университет.

В рамките на няколко години Е. Меснянкина е работила към МОН в ДЗИ по руски език.

Е. Меснянкина е била член на Факултетния съвет и член на Избирателната комисия на ФСлФ.

Участва и в организирането на научни конференции във факултета.

Членува в Дружеството на русистите и в Българската национална мрежа на преподавателите по руски език и култура.

Наградена е с почетна грамота за личен принос в популяризирането на руския език в България от Руския център за международно научно и културно сътрудничество към МВнР на РФ.

Научно-изследователска работа

В конкурса за заемане на длъжността ДОЦЕНТ Е. Меснянкина представя 15 научни публикации: 2 монографии, 12 статии и 1 студия. Всички те отговарят по съдържание и обем на профила на обявения конкурс.

Представените за конкурса публикации са част от пълния списък на публикациите, който включва 16 статии, една рецензия, един речник (в съавторство), превод на две книги (в съавторство), редакция на един сборник.

10 от представените 12 статии са написани на руски език; 7 от тях са публикувани в България, а 3 – в чужбина (Русия и Испания).

На руски език е и написаната в съавторство с доц. д-р Р. Спасова студия от 19 страници, публикувана в списание „Болгарская русистика“.

На български език са 2 статии, публикувани в авторитетни издания – списание „Съпоставително езикознание“ и списание „Филология“.

Представените за оценка статии разглеждат най-често езиковата игра в медиите и каламбура като нейна разновидност, както и особеностите на неформалната интернет-комуникация. Те са интересни и новаторски, а материалът, анализиран в тях, е богат и разнообразен.

Специално отбелязвам статиите, посветени на такова сложно явление като комизма, тълкуван по различен начин в науката.

Оценявам и практическия принос на статията, насочена към използването на смешните микротекстове в обучението по руски език.

Като хабилизационен труд е представена монографията *„Языковая игра в дискурсе неофициального Интернета“* (издателство „Парадигма“, 2024, 189 стр., ISBN:978-954-326-548-0).

Най-напред ще отбележа актуалността на монографията. Докато в многобройните изследвания на езиковата игра най-често се анализира материал от медиите, тук вниманието на авторката е насочено към проявите на този сложен феномен в интернет-комуникацията.

Това съответства на тенденциите в развитието на стилистиката, която се фокусира върху най-актуалните сфери на общуване. Както знаем, традиционната стилистика на ресурсите дълго време изследва изразните средства на художествения текст. По-късно, в края на 20 в. и началото на 21 в., във фокуса на вниманието е публицистичният стил с неговата ярка и смела експресивност, разрушаваща всички табу на тоталитарните медии.

Днес на преден план напълно закономерно излиза интернет-стилистиката, тъй като именно комуникацията в Интернет е най-активният и важен начин на общуване.

Научните търсения на Е. Меснянкина са в синхрон с актуалното в стилистическите изследвания. Като докторант преди десетина години тя изследва медийния дискурс, където проявите на езикова игра са изключително ярки и разнообразни. В наши дни, когато може да се говори за определен спад в активността на езиковата игра в медиите, Е. Меснянкина се насочва към дискурса на неофициалния Интернет, който е много богато и перспективно поле за изследване.

Това се вижда и от невероятно богатия и разнообразен материал, който се анализира в монографията – около 230 игрови единици, които са само част от над 600 единици, ексцерпирани през последните 10 години от руски сайтове (някои от тях са посочени в увода, стр. 10).

Специално отбелязвам и теоретичните източници, на които се базира работата, тъй като те показват осведомеността на авторката в разглежданата тематика. Библиографският списък включва около 160 заглавия на монографии, статии, дисертации и речници. Това са както трудове, които могат да се отнесат към лингвистичната класика, така и най-нови изследвания, основно на руски език.

Авторката се опира и на редица трудове на английски език, посветени на интернет-комуникацията и нейното място в съвременното общество, доказващи актуалността на темата не само за русистиката.

Структурата на монографията включва увод, три глави, заключение, списък на съкращенията и библиография.

В *увода* се мотивира изследователската задача в работата – анализ на лингвистичните особености на авторските текстове с комичен характер, които се отнасят към дигиталните хибридни развлекателни жанрове. Много коректно е мотивиран и интересът към езиковата игра в различните дигитални жанрове.

В *първа глава* е представена теоретичната база на монографичното изследване. Обикновено в теоретичната глава има история на въпроса и преглед на известни положения, но тук виждаме много оригинален и интересен анализ на общуването във виртуалното пространство (1.1), на лингвокреативността в това пространство (1.2), на хумора (1.3), на езиковата игра (1.4). Този анализ е изцяло издържан в нормите на научния стил и в същото време се чете леко и с интерес.

Опирайки се на мненията на авторитетни учени, Е. Меснянкина разглежда важни за предстоящия анализ понятия – езикова игра, креативност, комизъм, език на Интернет, езикова игра в Интернет и т. н.

Много интересно е представено (1.1) значението на виртуалното общуване в съвременното общество, където именно Интернет формира възприемането на всички големи и малки събития и явления. Именно тази комуникация, определяна понякога като *Ciberia* (огромна, не съвсем позната и даже плашеща територия), е естествената среда, в която милиони хора с различно ниво на образование и култура буквално „живеят“, при това не само по време на епидемии.

Тази комуникация е съвършено ново явление с интересни особености, като може би най-важната от тях е писмената форма на речта – тя е само формално писмена, тъй като запазва спонтанността на устната реч, но заменя нейните невербални средства със средствата на графиката, иконичните средства. Това дава основание на някои автори да определят интернет-комуникацията като писмена разговорна реч.

Безспорни плюсове на интернет-комуникацията са нейната достъпност, мултимедийност, оперативност и т. н., а липсата на пряк контакт с адресата се компенсира с различни езикови и неезикови експресивни средства.

Параграф 1.4. е оригинален поглед върху понятието езикова игра – от класиката (Й. Хейзинха, Л. Витгенщайн, Н.Д. Арутюнова, Т.А. Гридина) до нови и малко познати автори като Я. Хинтика.

В книгата се възприема виждането за езиковата игра като сложно мултифункционално явление, заемащо важно място в различни сфери на общуване, в това число в неофициалното виртуално общуване.

На много места Е. Меснянкина подчертава специално комичната функция на тази игра, макар че според много автори тя не е задължителна функция на играта.

Всъщност много от разглежданите тук понятия се тълкуват нееднозначно от различни автори. Така например в параграф 1.3., посветен на смеховата култура и игровия хумор в Интернет, се разглеждат понятията *хумор, смешно, комизъм*, които са предмет на спорове от много време.

Безспорно обаче е заключението на Е. Меснянкина, че езиковата игра е много често срещан начин за създаване на хумористични шеги в Интернет, целта на които е не принудено и неагресивно общуване.

В параграф 1.5. са разгледани общите лингвистични особености на езиковата игра в Интернет, при това по езикови равнища – фонетично, графично и орфографично (тази формулировка не е съвсем коректна), словообразователно и морфологично.

Като цяло те съвпадат с особеностите на езиковата игра в други сфери, но имат и своите, характерни само за Интернет особености. Тези особености са описани много интересно и оригинално, при това, както може да се види от анализа и от списъка на източниците, за първи път.

Много интересен и свеж е и параграф 1.6., посветен на прагматичните и стилистичните особености на езиковата игра, на разновидностите на интернет-комуникацията (сериозна и несериозна), на осъзнатите и неосъзнатите нарушения на езиковите и стилистични норми, на много активната в съвременния руски език инвективна лексика и нейното „камуфлиране“ под формата на игра.

Втора глава е посветена на езиковата игра в дигиталните хибридни развлекателни жанрове.

Авторката привлича мненията на много автори – от М. Бахтин до съвременни западни автори, изследващи дигиталния жанр, отличаващ се от жанровете в други сфери.

Преди анализа на конкретните жанрове, в параграф 2.2., е представен т. нар. *креолизованный текст*. Той се определя от някои автори като семиотично усложнен, поликодов, видеовербален и т. н., защото е комбинация на естествения език с елементи от други знакови системи.

В параграфите 2.3-2.6. се анализират лингвистичните и социокултурни особености на съответния жанр – *мем, демотиватор, откритка, @SlovoDna*.

Тук отново виждаме много интересни неща, при това съвсем нови и неизследвани. Например жанрът *@SlovoDna* е предназначен за пародиране на мобилното приложение „Слово дня“, в което се обясняват нови думи – от друг език или от специфична сфера.

Повечето разглеждани жанрове нямат аналози на български език. Лично аз намирам оскъдни сведения за меме и демотиватор, но не и теоретични разработки за тях.

Трета глава съдържа анализ на лексико-семантичните игрови трансформации в Интернет, към които се отнася специалното обиграване (създаващото двусмислица сблъскване в рамките на ограничен контекст) на омоними и различни значения на многозначни думи (3.2.) и пароними (3.3.).

Тук ще си позволя да отбележа, че би било удачно да се цитира написаното за двусмислицата от И. Паси, В.З. Санников и някои други автори.

В параграф 3.4. се разглеждат трансформациите на фразеологизми и прецедентни текстове, които са много активни и в медиите и са предмет на множество изследвания, в това число в България.

Както в предишните глави, анализът на примерите е много интересен, макар и малко лаконичен на места. Това доказва, че игровите единици са насочени към креативността на адресата, разполагащ не само с висока лингвистична компетентност и солиден запас от различни фонове знания, но и с чувство за хумор.

Накрая ще отбележа, че монографията е определен принос в теорията на съвременната комуникация и езиковата игра в нея.

Тя е прекрасна основа за описанието на проявите на езикова игра в български интернет-сайтове, което може би ще позволи да се открият универсални и специфични особености на виртуалното общуване.

Няма съмнение, че разглежданите в това изследване въпроси ще бъдат изключително интересни за студентите, затова резултатите от него би трябвало да се приложат в лекционни курсове и в практически занятия по стилистика и други дисциплини, при това не само в областта на русистиката. Впрочем, авторката вече е използвала някои от примерите на езикова игра в занятията по стилистика с русисти.

Убедена съм, че книгата на Е. Меснянкина, издадена през 2024 г., ще бъде оценена по достойнство от научната общественост в бъдещи рецензии.

Другата монография на Е. Меснянкина, *„Стилистическая и социокультурная типология каламбуров в российской и болгарской прессе“* (Парадигма, София. 2021, 251 с. ISBN:978-954-326-442-1), е базирана на нейната докторска дисертация.

Монографията не е обект на оценка в тази рецензия, затова няма да се спирам подробно на нейните качества. Ще отбележа все пак смелия избор на обекта на описание – каламбура като проява на езикова игра в съвременните руски и български печатни медии.

Каламбурът привлича вниманието на учените от древността, но и днес се тълкува различно – много широко, като остроумие или езикова игра, или много ограничено, като сблъскване на еднакво или сходно звучащи думи с различно значение в ограничен контекст.

Книгата на Е. Меснянкина без съмнение е новаторска за русистиката, преди всичко за българската, и е получила висока оценка в две рецензии, едната от които в чужбина.

Заключение

Оценявам високо научните и приложни приноси в представените за конкурса монографии и статии на Е. Меснянкина. Те се отличават с оригиналност, детайлност и задълбоченост и представят кандидатката в конкурса като утвърден специалист в областта на стилистиката на съвременния руски език.

Е. Меснянкина има и безспорни качества като млад, но компетентен университетски преподавател в бакалавърските и магистърските програми на Факултета по славянски филологии.

Всичко това ми дава основание с пълна убеденост да гласувам за избирането на гл. ас. д-р Елена Игоревна Меснянкина на академичната длъжност ДОЦЕНТ по професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици. Стилистика на руския език).

01.03.2025 г.

проф. д-р Лиляна Цонева